

уделено основанию украинских школ. Определено влияние деятельности Украинских сечевых стрелцов на углубление национального сознания Волыни. На основании произведенных исследований сделаны обобщения и выводы.

Ключевые слова: УСС, Волынь, просветительство, образование, гуманитарная деятельность, национальное сознание.

Lazarovych Mykola. Humanitarian and Educational Activities of Ukrainian Sich Riflemen in Volyn (1916 – early 1918). This thesis is dedicated to the struggle of Ukrainian Sich Riflemen for the Ukrainian independence during the First World War. Special attention is paid to the process of becoming legion of Ukrainian Sich Riflemen as a national military and political unit. He, along with armed struggle actively engaged in ideological and political activity. The main directions of cultural and artistic and educational work USS shown their influence on the formation and deepening of national consciousness of the Ukrainian society is determined. Humanitarian and cultural and educational activities of Ukrainian Sich Riflemen in the Volyn region in 1916 – early 1918 investigated. Considerable attention is paid to the base of the Ukrainian schools. The influence of Ukrainian Sich Riflemen at enhancing national consciousness Volyn population. Generalisation, conclusion are done on the basis of the se investigations.

Key words: USS, Volyn, education, schooling, humanitarian activities, national consciousness.

УДК 94(477):061.2«1918/1921»

Олександр Дем'янюк

Діяльність осередків «Просвіти» в добу Директорії УНР (1918–1921 рр.)

У статті проаналізовано діяльність осередків «Просвіти» впродовж доби Директорії УНР, визначено основні напрями культурно-освітньої роботи філій просвітянського товариства в різних регіонах Української держави, сформульовано роль, визначено місце діячів «Просвіти» в державотворчих процесах під час Української революції.

Ключові слова: Українська революція, Директорія УНР, товариство «Просвіта», просвітянський рух, культурно-освітня діяльність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема національно-культурного відродження вкотре постала після проголошення Україною незалежності. На тлі зростаючої у 80-х рр. ХХ ст. русифікації різних галузей культурного й освітнього простору, поширення російської мови в побуті та на виробництві зростає загроза втрати національної автентичності. Політичні процеси, які охопили територію України, вплинули на активізацію культурно-освітнього руху в державі, відродженню колись існуючих, появи нових громадських організацій відповідного спрямування.

Однією з них була «Просвіта», просвітницька інституція, історія діяльності якої тепер нараховує майже 150 років. Упродовж існування вона кілька разів потрапляла під заборону центральних і місцевих органів влади, однак завжди відновлювала свою роботу.

Пожвавила свою діяльність «Просвіта» в добу Української революції 1917–1921 рр. Україна, отримавши свою незалежність після розпаду Російської імперії, мала ставати до державотворчого й культурно-освітнього життя. Якщо в царині державного будівництва досвіду не було, то на ниві просвітництва та культурного розвитку вже були напрацювання громадських організацій, у тому числі «Просвіти».

Аналіз досліджень цієї проблеми. Коротенькі згадки про діяльність «Просвіт», їхню роль у становленні культурно-освітнього сегменту української державності в добу національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., державотворчу роботу вихованців просвітянських осередків у розбудові країни знаходимо в працях і спогадах тих осіб, які брали безпосередню участь у революційних подіях (В. Винниченка, Д. Дорошенка та ін.) [1].

Побіжно роботу осередків «Просвіти» в період Директорії УНР у своїх працях згадують історики з української діаспори – С. Перський, В. Дорошенко [2]. Їхній погляд на роботу «Просвіт» відрізнявся

спробою вмістити народну культуру на чільне місце загальнодержавного культурного процесу, обґрунтувати її національний характер, своєрідність і неповторність.

За роки новітньої державної незалежності України дослідники підготували низку праць стосовно проблем розвою «Просвіти» в добу Директорії УНР. Так, у 1993 р. до 125-ти річчя товариства «Просвіта» з'явилася колективна праця Р. Іваничука, Т. Комаринця, І. Мельника, А. Середняк «Нарис історії «Просвіти» [3], у якій науковці намагалися створити цілісну палітру діяльності просвітницької інституції від часу заснування до 90-х рр. ХХ ст. Відтоді окремі аспекти роботи осередків «Просвіти» в добу Директорії УНР розкрито в працях О. Зеленого, Л. Кравчука, Г. Кучерова, С. Масюка, О. Малюти, Л. Бадєєвої, М. Філіпович та ін. [4]

Мета й завдання дослідження. Зважаючи на стан розробки означеної вище наукової проблеми, у статті здійснено спробу охарактеризувати діяльність осередків «Просвіти» в різних адміністративно-територіальних одиницях доби Директорії УНР, що і є метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Насамперед укажемо на те, що паралельно з розгортанням Української революції набирало сили національно-культурне відродження українського народу. Українські державні й культурні діячі, політичні партії та громадські організації з позицій власного бачення намагалися сформувати культурно-освітній складник національного революційного руху, здійснювали здебільшого послідовну боротьбу за українське національне відродження, за відродження державності українського народу, вільний духовний і культурний розвиток населення українських губерній.

Адже в попередні десятиліття державна машина Російської імперії послідовно знищувала прояви українства в різних сферах суспільного й соціального життя. На тлі асиміляції місцевого населення поширювалися різноманітні культурно-просвітницькі заборони. Так, у Житомирі в 1911 р. заборонялося видавати українські часописи, конфісковано багато книжок, брошур, журналів, виданих українською мовою. У наступному році там закрито «Просвіту» з формулюванням «за шкідливу діяльність» [5, с. 88]. Така ситуація характерна для більшості українських губерній початку ХХ ст.

Тому перемога Лютневої революції в Росії не лише започаткувала новітній етап у боротьбу за українську державність, а й сформувала нове бачення гуманітарної політики, побудованої на національному підґрунті. Починаючи від доби Центральної ради, одним з елементів становлення української державності стає культурно-освітнє будівництво, яке уособлювало боротьбу за відродження української мови, культури, освіти.

Нового змісту набуває просвітницька діяльність громадських організацій. На початку доби національно-визвольних змагань активно почали працювати відроджені й новостворені, підтримані державою товариства «Просвіта». За короткий час діяло понад 2 тис. осередків по всій Українській державі [6]. Кількісно їх чисельність зростала із заходу на схід держави. Так, наприкінці 1917 р. кількість осередків «Просвіти» на Волині перевищувала 60 одиниць [7, с. 64].

Місцеві органи влади за таких обставин намагалися стати організаційним центром суспільних змін у регіонах. Адже саме тут зосереджене найбільше представництво місцевих суспільних, культурних, просвітницьких і національних організацій. Багато залежало й від очільників місцевих органів влади, їхньої державницької позиції й загального культурного розвитку. Так, волинський губернський комісар, кадет А. В'язлов, ініціював створення мережі українських шкіл, осередків товариства «Просвіта», кооперативів у містах і селах губернії [8, с. 148].

Важливу роль у культурно-освітньому русі відігравали «Просвіти» в добу Директорії УНР. Вони сприяли піднесенню національної свідомості українців, забезпечували безперервність національного культурно-освітнього руху [9]. Їхня діяльність значно підвищила рівень національної свідомості, загальний культурний рівень і зменшила відсоток неписьменних, особливо серед мешканців сільської місцевості. Особливостями цього етапу діяльності «Просвіт» стало вдале застосування галицької філіяльно-повітової структури й тісна координація зусиль з органами місцевого самоврядування, земствами. У цей період відбулося з'єднання зусиль і досвіду західноукраїнських «Просвіт» із молодшими за віком діяльностями в Наддніпрянській Україні, що збагатило й розширило форми та методи їхньої роботи, визначило національно-патріотичну спрямованість [18, с. 10].

На тлі невирішеності багатьох важливих питань державницького будівництва в добу Директорії УНР показовим був розвиток українського культурно-просвітницького руху, головними осередками якого стали «Просвіти». Вони розміщувались у великих містах і малих селах. Так, на території Волинської губернії просвітянські осередки успішно діяли в Житомирі, Коростені, Рівному, Острозі, Дубні, Брусиліві [10, с. 148]; у Полтавській – у Полтаві, Хоролі, Карлівці, Шишаках, Пирятинському, інших повітових містах.

Щодо персонального складу осередків «Просвіти», то членами товариства в добу Директорії УНР ставали представники інтелігенції: учителі, писарі, фельдшери, церковні діячі, молодь, найбільш свідомі селяни (у сільських філіях), середній прошарок містян (у міських осередках), військові та значно менше – інші верстви населення.

До колишніх форм роботи додалися нові. Просвітяни створювали в населених пунктах хати-читальні, клуби, хори, відкривали українські театри, бібліотеки, гуртки з ліквідації неписьменності, влаштовували шевченківські свята, вечори української поезії й пісні, театральні та мистецькі заходи тощо.

Долучились осередки «Просвіти» до реалізації мовної політики держави. Зокрема, просвітяни разом із представниками місцевих органів влади й самоврядування, учительської спілки працювали в спеціальних губернських та повітових комісіях. Створені міністерським розпорядженням від 5 лютого 1919 р. ці комісії розглядали питання запровадження української мови викладання в місцевих навчальних закладах. Допомогали «Просвіти» у виконанні заборони антиукраїнської агітації та пропаганди, у забезпеченні навчальних закладів українськими підручниками. Аналіз діяльності філій товариства в добу Директорії УНР переконує, що надзвичайно ефективною вона була в запровадженні дошкільної й позашкільної освіти, що дало змогу охопити культурно-просвітницьким рухом значну кількість населення Української держави.

На підставі місцевих ініціатив в українських губерніях «Просвіти» підтримали спроби створити українознавчі курси. Разом із вчительськими спілками просвітяни намагались організувати коротко-строкові курси для вчителів середніх шкіл. Проте здебільшого ці наміри залишалися нереалізованими, оскільки їх просто не встигли втілити в життя [11, с. 344].

Місцеві просвітяни виявили повну підтримку дій українських урядів, виступили організаторами курсів українознавства для державних службовців, проводили агітаційно-роз'яснювальну роботу серед місцевого населення щодо рішень української влади [12, с. 16].

У позашкільній формі навчання відбувалась освіта для дорослих. Зазвичай, це були недільні школи. У тому самому Кам'янці-Подільському в січні 1919 р. за участі викладачів університету, місцевої «Просвіти», учителів середніх шкіл відкрилася Перша українська гімназія для дорослих, директором якої (на громадських засадах) обрано І. Огієнка [13]. Долучилися просвітяни й до відкриття української гімназії в Катеринославі [12, с. 15].

Переїмалися діячі «Просвіти» дошкільним вихованням, активно сприяли створенню мережі закладів «Рідна хата», організації курсів дошкільного виховання, роботі комісій із дошкільної роботи.

Згодом з ініціативи Київської «Просвіти» та підтримки українського уряду розроблено програму відкриття в Україні тисячі стаціонарних бібліотек упродовж найближчих двох років [14, с. 22]. Окрім «Просвіти», до здобутків культурно-просвітницького руху того періоду можемо віднести появу в губернських центрах друкарень, які орієнтувалися на видавництво книжок для українського народу.

Випускали осередки «Просвіти» газети, часописи, журнали, інформаційні та агітаційні матеріали. Просвітянські друковані ЗМІ висвітлювали боротьбу українського народу проти російського більшовицького війська, розповідали історію героїчного минулого українців, уміщували офіційні повідомлення про бойові дії Дієвої армії УНР, подавали відомості про повстанський рух у запіллі ворога, інформували про міжнародне становище України, діяльність української дипломатії. Не залишався поза увагою редколегій газет економічний блок новин – пропагувалася кооперація, характеризувався стан сільського господарства. Так, газета «Шлях» вінницької повітової «Просвіти» повідомляла про відновлення діяльності Українського народного кооперативного банку, Подільського союзбанку тощо [15, с. 537].

Окрім того, друковані видання «Просвіти» пропагували українські книжки, які здебільшого реалізувалися через книгарні товариства. Чималі кошти для видання книжок одержували регіональні товариства «Просвіта» від уряду Директорії. Наприклад, Кам'янець-Подільська організація одержала 500 тис. крб, яка через власну пресу й мережу філій поширювала правдиву інформацію про події в Україні, публікувала актуальну інформацію, історичний та літературний матеріали.

Ураховуючи запити місцевого населення, кваліфікацію та мистецький хист просвітян, губернські «Просвіти» готували й публікували історико-літературні серії книг. Так, полтавська «Просвіта» друкувала «Руську Письменність» (пізніше – «Українське Письменство»), «Просвітні Листки», «Народну бібліотеку», «Загальну бібліотеку» загальним тиражем близько 500 тис. примірників.

Уряд Директорії УНР зобов'язав кінопрокатні організації ввести у свою практику систематичний показ кінофільмів у школах, училищах, клубах, народних будинках, філіях «Просвіти». Тож не дивно, що

в низці регіонів активну підтримку в розбудові національного кіномистецтва надавали повітові осередки «Просвіти» інші громадські й культурні організації.

Восени 1918 р. в губернських центрах почали засновуватися філії Українського національного союзу, однак злагожденної та ефективної роботи на початковому етапі своєї діяльності вони не проводили. Щойно у вересні 1918 р. волинська преса писала: «Відчувається велика потреба у заснуванні відділів Українського Національного Союзу й на Волині. Є тут кілька національних наших організацій, є “Просвіти”, політичні партії. На жаль, між собою вони не об’єднані, якимось розлучені – тож на ґрунті національному доконче потрібне об’єднання...» [16]. Лише в листопаді почала налагоджуватися робота цієї інституції, коли до щойно організованої філії УНС в Житомирі увійшли представники УПСФ, Народної трудової партії, «Просвіти», Спілки вчителів Волині, Союзу кооператорів, Союзу споживчих товариств [17].

Більшість осередків «Просвіти», незважаючи на різні військово-політичні перипетії, змогли в добу Української революції зберегти своє призначення, залишитися вірним засадам українського національно-культурного відродження. До моменту занепаду Директорії філій «Просвіти» по обидва боки Дніпра нараховувалося тисячі. Так, у Київській губернії було 936 осередків, у Волинській – 315, Подільській – 398 [18, с. 13]; Полтавській губернії – 918 філій, Харківській – близько 600, Чернігівській – 107 [20, с. 15].

Погоджуємося з О. Малютою, яка стверджувала, що «“Просвіта”, будучи учасником українського націотворення, виконувала у його перебігу роль одного із центрів консолідації народу, пробуджувала в українців національну свідомість, ставила в основу діяльності національну ідею, яку було піднесено до рівня ідеології. Це дозволило товариству стати суб’єктом українського національного державотворення 1917–1920 рр.» [19, с. 16].

Цю думку підтверджує наявність серед вищого державного керівництва Директорії УНР, у всій вертикалі влади політиків, які пройшли школу «Просвіти». Зокрема, троє з п’яти членів Директорії – В. Винниченко, С. Петлюра, А. Макаренко – свого часу були активними учасниками Київської «Просвіти». Уряди в добу Директорії очолювали три члени «Просвіти» – В. Чехівський, І. Мазепа, В. Прокопович. Усі міністри освіти в добу Директорії (Ю. Щириця, П. Холодний, І. Огієнко, Н. Григорієв) були членами «Просвіти». Належали до просвітянських організацій дипломати – В. Липинський, І. Феценко-Чопівський, П. Поняченко, А. Яковлів та ін. [19, с. 15].

У губернських «Просвітах» пройшли просвітянську підготовку Д. Дорошенко, С. Єфремов, І. Огієнко, О. Пашенко, С. Русова (Київська губернія), Й. Волошиновський (Могилів-Подільський – Київ), К. Солуха, Ю. Сіцінський, К. Степура, Л. Повержук, К. Лукашевич, І. Зборовський (Подільська губернія), Олена Пчілка, К. Поржецький, М. Арсенюк (Волинська губернія). У добу Директорії продовжували розбудовувати товариства «Просвіта» в Правобережній Україні Л. Биковський, Ф. Мовчанівський, О. Луговий (Київщина), Н. Бевзенко, М. Домбровська, В. Плінський, П. Савуляк (Поділля), П. Вольф, О. Мисько, О. Усенко (Волинь) й ін. [18, с. 13].

Після загарбанням території України більшовицькими та польськими військами діяльність «Просвіти» стала незручною для нової влади. Більшовики відразу не наважилися заборонити філії «Просвіти», але своїми декретами спотворили їхню національну суть. Поляки також намагались усунути «Просвіту» від безпосереднього контакту з місцевими жителями, убачаючи в ній загрозу своїй національній політиці.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, у добу Директорії УНР осередки товариства «Просвіта» стали вагомим чинником у впровадженні на місцях культурно-освітньої політики держави. Водночас просвітяни, завдяки своїй активній позиції, нерідко змушували місцеву владу ретельніше опікуватися культурно-освітнім життям місцевої громади. Основними напрямками діяльності «Просвіти» в цей час стали дошкільна й позашкільна освіта, просвітянська робота з різними категоріями населення.

Джерела та література

1. Винниченко В. Відродження нації. Репринт. відтвор. вид. 1920 р. : у 3 ч. / В. Винниченко. – К. : Вид-во політ. л-ри України, 1990. – Ч. III. – 542 с.; Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки) / Д. Дорошенко. – К. : Темпора, 2007. – 632 с.
2. Перський С. Популярна історія товариства «Просвіта» у Львові, з ілюстраціями / С. Перський. – Львів : Просвіта, 1932. – 147 с.; Дорошенко В. «Просвіта» її існування і праця: короткий історичний нарис з додатком про «Просвіти» в інших країнах / В. Дорошенко. – Філадельфія : [б. в.], 1959. – 218 с.; Дорошенко В. Українство в Росії. Новіші часи / В. Дорошенко. – Відень : «СВУ», 1917. – 118 с.

3. Нарис історії «Просвіти» / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середняк. – Львів ; Краків ; Париж : Просвіта, 1993. – 232 с.
4. Зелений О. М. Становлення та діяльність товариств «Просвіта» Катеринославської губернії у 1905–1922 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / О. М. Зелений. – Х., 2005. – 24 с.; Кравчук Л. В. Культуротворча діяльність та просвітницький рух в період Української державності 1917–1920 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / Л. В. Кравчук. – Чернівці, 1996. – 23 с.; Кучеров Г. Г. Становлення і діяльність сільських товариств «Просвіта» Правобережної України (1905–1923 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / Г. Г. Кучеров. – Чернівці, 2007. – 16 с.; Масюк С. О. Діяльність товариства «Просвіта» в Україні (березень 1917–1920 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / С. О. Масюк. – К., 1997. – 24 с.; Малюта О. В. «Просвіта» у формуванні державницького потенціалу українського народу (друга половина XIX – перша половина XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / О. В. Малюта. – К., 2005. – 24 с.; Бадєєва Л. І. Діяльність товариства «Просвіта» на Лівобережній Україні у XX столітті : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / Л. І. Бадєєва. – Х., 2004. – 24 с.; Філіпович М. Б. Луцька «Просвіта» (1918–1935 роки) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / М. Б. Філіпович. – Львів, 2002. – 23 с.
5. Дорошенко В. Українство в Росії. Новіші часи / В. Дорошенко. – Відень : «СВУ», 1917. – 118 с.
6. Купрійчук В. М. Реалізація політики українських урядів у сфері культури в період національно-визвольної боротьби 1917–1920 рр. [Електронний ресурс] / В. М. Купрійчук // Збірник «Державне управління та місцеве самоврядування». – Дніпропетровськ : Вид-во ДРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 2 (13). – Режим доступу : [www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_02\(13\)/12kvmnvn.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_02(13)/12kvmnvn.pdf).
7. Тимошенко В. І. Волинь в період української революції і громадянської війни 1917–1920 рр. / В. І. Тимошенко // Велика Волинь: минуле й сучасне : тези міжнар. краєзнавч. конф. – Житомир : Вид. М. Г. Косенко, 1993. – С. 64–65.
8. Павлюк І. Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–1939, 1941–1944 рр. / І. З. Павлюк. – Львів : Каменяр, 2001. – 285 с.
9. Купрійчук В. М. Реалізація політики українських урядів у сфері культури в період національно-визвольної боротьби 1917–1920 рр. [Електронний ресурс] / В. М. Купрійчук // Збірник «Державне управління та місцеве самоврядування» – 2012. – Вип. 2. – Режим доступу : [www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_02\(13\)/12kvmnvn.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_02(13)/12kvmnvn.pdf).
10. Дем'янюк О. Й. Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914–1921 роках : монографія / О. Й. Дем'янюк. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – 320 с.
11. Баржицький О. Про курси українознавства / О. Баржицький // Вільна Українська Школа. – 1918. – № 10. – С. 343–344.
12. Зелений О. М. Становлення та діяльність товариств «Просвіта» Катеринославської губернії у 1905–1922 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / О. М. Зелений. – Харків, 2005. – 24 с.
13. Купрійчук В. М. Доба Директорії УНР: від мовної українізації до українознавчого змісту освіти [Електронний ресурс] / В. М. Купрійчук. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Kurpiychuk.pdf>.
14. Пижик А. М. Культурно-просвітня діяльність уряду УНР в період Директорії / А. М. Пижик. – К. : Четверта хвиля, 1998. – 36 с.
15. Кравець М. Газета «Шлях» вінницького товариства «Просвіта» (1919) / М. Кравець // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2010. – Вип. 19. – С. 536–539.
16. Український Національний Союз // Волинська газета. – 1918. – 3 вересня.
17. На днях в Житомирі організувався УНС // Волинська газета. – 1918. – 13 листопада.
18. Кучеров Г. Г. Становлення і діяльність сільських товариств «Просвіта» Правобережної України (1905–1923 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / Г. Г. Кучеров. – Чернівці, 2007. – 16 с.
19. Малюта О. В. «Просвіта» у формуванні державницького потенціалу українського народу (друга половина XIX – перша половина XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / О. В. Малюта. – К., 2005. – 24 с.
20. Бадєєва Л. І. Діяльність товариства «Просвіта» на Лівобережній Україні у XX столітті : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / Л. І. Бадєєва. – Х., 2004. – 24 с.

Дем'янюк Александр. Деятельность организации «Просвита» в период Директории УНР (1918–1921 гг.). Годы Украинской революции (1917–1921 гг.) тесно повязаны с национально-культурным возрождением украинского народа. Украинские государственные и культурные деятели, украинские политические партии и общественные организации стремились сформировать собственную культурно-просветительскую составляющую национального революционного движения.

Важное место в этом процессе предназначалось организации «Просвита», отделения которого начали возрождаться и расширять сферу своей деятельности в период Центральной рады. Впрочем высшего развития – количественного, качественного, панорамного – просветительское сообщество достигло в период Директории УНР.

В статті проаналізована діяльність «Просвіти» в цей період, визначені основні напрями культурно-просвітницької діяльності окремих організацій в різних регіонах України, сформульовані роль і місце діячів «Просвіти» в державному будівництві в часи Української революції.

Ключевые слова: Українська революція, Директорія УНР, організація «Просвіта», просвітницьке рух, культурно-просвітницька діяльність.

Demianiuk Oleksandr. The Activity of the Centers of «Prosvita» in the Period of Dyrektoria UNR (1918–1921). Deploying of Ukrainian revolution (1917–1921) is inextricably linked to national and cultural revival of the Ukrainian people. Ukrainian public and cultural figures, Ukrainian political parties and public organizations tried to form their own cultural and educational component of the national revolutionary movement.

An important role in this process was given to society «Prosvita», cells of which have begun to revive and expand the scope of its activities in the period of the Centralna Rada. However, the biggest development in quantitative, qualitative and panoramic estimation was reached by the «Prosvita» society in the era of Dyrektoria UNR.

The article analyzes the activity of «Prosvita» cells during the period of Dyrektoria UNR; the main directions of culturally-educational work with the «Prosvita» cells in different regions of the Ukrainian state are determined; the place of «Prosvita» figures in state building process during the Ukrainian revolution is found.

Key words: Ukrainian revolution, Dyrektoria UNR, society «Prosvita», «Prosvita» movement, culturally-educational activities.

УДК 94(477.82)«1918/1939»:061.2:008:37

Микола Кучерпа

Становлення та діяльність просвітницьких організацій на Волині (1918–1939 рр.)

У статті на основі сучасних методологічних підходів проаналізовано історію повітових товариств «Просвіти» на Волині в період між двома світовими війнами. Визначено головні напрями просвітницької праці, національно-культурницьку роботу на тлі розвитку та змін суспільно-політичних відносин. Висвітлено здобутки й нереалізовані можливості «Просвіти» і вказано на стосунки між ними й польською державною адміністрацією на Волині.

Ключові слова: аматорський театр, аматорські хорові колективи, бібліотеки-читальні, Волинське воєводство, Галичина, польська влада, «Просвіта», українське шкільництво, Шевченківські академії.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасних умовах значно зростає науковий інтерес до аналізу проблем відновлення, становлення й розвитку повітових товариств «Просвіти» на Волині в міжвоєнний період. Їх функціонування виступало об'єктивною потребою й закономірним виявом українського національного руху. У міжвоєнний період «Просвіти» на Волині сприяли формуванню національної свідомості та патріотизму українців. Мешканці краю належно усвідомлювали необхідність таких організацій, як «Просвіта». Тому вони розвивалися за активного сприяння не лише української еліти, але й широкого загалу. Така співпраця всіх верств суспільства давала змогу розгорнути велику мережу читалень, налагодити видавничу діяльність й активно допомагати освітньому процесу. Без роботи цих інституцій був би неможливим якісний культурний поступ нації. «Просвіти» стали ідейним ядром і рушійною силою українського суспільства Волині.

Актуальність заявленої теми визначається ще й тим, що просвітницький рух відіграє особливо важливу роль у перехідні епохи, у період становлення громадянського суспільства. Нині на шляху побудови демократичної, правової держави й формування громадянського суспільства знову постають значні проблеми. А тому набутий досвід проведення культурно-просвітницької роботи повітовими «Просвітами» Волині в період між двома війнами дає змогу повніше осягнути суть, значення й роль громадських організацій у сучасній Українській державі.

Аналіз дослідження цієї проблеми. Окреслена нами проблема не знайшла достатньо повного висвітлення в наукових публікаціях. Аналіз її історіографії дає змогу зробити зважений висновок: на сьогодні в науковій літературі наявна низка праць, які відображають лише деякі аспекти зазначеної